



قوه قضائیه

خارت تاخیر تأدیہ در رویہ قضایی

با مطالعه تطبیقی حقوق فرانسه

۹۹۳۰۶۱۴

دکتر رضوان دودی

قاضی دیوان عالی کشور

دکتر اکبر میرزا نژاد جویباری

دانشیار مؤسسه عالی آموزش و پرورش مدیریت و برنامه ریزی

پرونده شماره قوه قضائیه

سرشناسه	: میرزائزاد جویباری، اکبر، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدیدآور	: خسارت تأخیر تأدیه در رویه قضایی با مطالعه تطبیقی حقوق فرانسه/نویسندگان اکبر میرزائزاد جویباری، رضا خشنودی.
مشخصات نشر	: تهران: قوه قضاییه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۰۰۶۶-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۹۷.
موضوع	: خسارت تأخیر تأدیه -- ایران
زبان	:
موضوع	: رویه قضایی -- ایران
زبان	:
موضوع	: رویه قضایی -- فرانسه
موضوع	:
موضوع	: حقوق تطبیقی
موضوع	:
شناسه افزوده	: خشنودی، رضا، ۱۳۵۴-
شناسه افزوده	: ایران. قوه قضاییه. مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	: ۳۴۴/۳
رده بندی دیویی	: ۳۴۶/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۷۲۰۹۵
موضوع	: حقوق تطبیقی
موضوع	: Comparative law
موضوع	: Jurisprudence -- France
موضوع	: Jurisprudence -- Iran
موضوع	: Late payment damages -- Iran*



تلفکس: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱

کدپستی: ۱۱۴ ۱۴۱۰۱۰

وبسایت: www.jri.ac.ir



مرکز مطالعات و انتشارات
قوه قضاییه

نشانی: بزرگراه چمران، بزرگراه یادگار امام، بعد از خروج اویس، پژوهشگاه قوه قضاییه

عنوان: خسارت تأخیر تأدیه در رویه قضایی با مطالعه تطبیقی حقوق قضاییه

نویسندگان: دکتر اکبر میرزائزاد جویباری - دکتر رضا خشنودی

تهیه و تدوین: پژوهشکده حقوق خصوصی

ویراستار: عبدالحمید ربیع نیا

صفحه آرایی: مژگان کاظمی

ناشران: پژوهشگاه قوه قضاییه - مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۰۰۶۶-۲

قیمت: ۴۵۰/۰۰۰ ریال

تیراژ و نوبت چاپ: ۱۰۰۰ نسخه - چاپ اول - آذر ۱۳۹۹

مرکز پخش، فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تهران، خیابان حافظ، نبش خیابان سمیه، ساختمان شماره ۳ قوه قضاییه

وبسایت: www.judpub.ir

شماره‌های تماس: ۰۲۱ ۸۸۱۹۹۹۰۴ - ۰۲۱ ۸۸۱۹۹۹۱۳

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل نخست: تبیین کلی موضوع در حقوق ایران و جایگاه اجمالی آن در	
حقوق فرانسه	۱۷
مبحث نخست: بیان مسئله، روش، قلمرو و مفروضات تحقیق	۱۹
گفتار نخست: بیان مسئله	۱۹
گفتار دوم: روش و قلمرو مطالعه	۲۶
گفتار سوم: مفروضات تحقیق	۲۹
مبحث دوم: پرسش‌های تحقیق، طرح دیدگاه‌های اساسی و مطالعه مبانی در	
حقوق ایران و فرانسه	۳۱
گفتار نخست: پرسش‌های تحقیق	۳۱
گفتار دوم: طرح دیدگاه‌های اساسی مطالعه مبانی در حقوق ایران و فرانسه	۳۴
بند نخست: نظریه اجرای تعهد	۳۴
بند دوم: نظریه جبران خسارت مبتنی بر کاهش ارزش پول	۳۷
بند سوم: نظریه جبران خسارت مبتنی بر منفعت و نافع	۳۹
بند چهارم: نظریه جریمه و مجازات مدنی	۴۰
بند پنجم: جمع‌بندی و نتیجه	۴۲
مبحث سوم: بررسی اجمالی جایگاه و قلمرو خسارت قابل جبران ناشی از	
تأخیر در پرداخت در حقوق فرانسه	۴۶
گفتار نخست: خسارات قابل جبران ناشی از تأخیر	۴۸
بند نخست: خسارت جبرانی	۴۹
بند دوم: خسارت ناشی از تأخیر تأدیه	۵۸
بند سوم: خسارت اضافی	۵۹
گفتار دوم: مبانی قانونی مطالبه خسارت تأخیر تأدیه و نحوه تعیین آن	۶۰
بند نخست: مبانی قانونی مربوط به اصل خسارت	۶۱

- بند دوم: مقررات قانونی مربوط به نحوه تعیین میزان خسارت ۶۳
- الف - خسارت قابل جبران ناشی از تأخیر تأدیه خسارت جبرانی ۶۳
- ب - خسارت قابل جبران در تأخیر تأدیه ۶۶

فصل دوم: نقد و تحلیل مسائل مرتبط با خسارت تأخیر تأدیه در رویه

- قضایی و جایگاه آن در حقوق فرانسه ۶۹
- بحث نخست: خسارت تأخیر تأدیه و اصل حاکمیت اراده ۷۵
- گفتار نخست: توافق بیش از نرخ قانونی خسارت تأخیر تأدیه (نرخ شاخص بانک مرکزی) ۷۵
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۷۵
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۷۶
- الف - ترقی بر میزان خسارت تأخیر تأدیه در سیستم بانکی ۷۶
- ب - توافق بر میزان خسارت تأخیر تأدیه خارج از سیستم بانکی ۸۱
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۸۴
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۸۷
- گفتار دوم: توافق در مورد سایر شرایع مقرر در ماده ۵۲۲ ق.آ.د.م (غیر از نرخ شاخص بانک مرکزی) ۹۲
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۹۲
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۹۳
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۹۴
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۹۵
- مبحث دوم: خسارت تأخیر تأدیه با در نظر گرفتن اوصاف و شرایط مدیون ۹۷
- گفتار نخست: خسارت تأخیر تأدیه و تمکن ۹۷
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۹۷
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۹۸
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۰۲
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۰۴
- گفتار دوم: معافیت پاره‌ای از بدهکاران از پرداخت خسارت تأخیر تأدیه ۱۰۸

- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۰۸
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۰۸
- الف - خسارت تأخیر تأدیه دیون دستگاه‌های دولتی ناشی از معاملات ۱۰۹
- ب - خسارت تأخیر تأدیه دیون دستگاه‌های دولتی ناشی از روابط
استخدامی ۱۱۳
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۱۵
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۱۵
- مفتا. سوم: خسارت تأخیر تأدیه و ضامنین ۱۲۰
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۲۰
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۲۱
- الف - تأثیر معافیت مدیون اصلی از پرداخت خسارت تأخیر در تعهد
ضامنین پرداخت این خسارت ۱۲۱
- ب - ضرورت تالیف بابت خسارت از ضامن مستقل از مدیون اصلی ۱۲۲
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۲۳
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۲۴
- گفتار چهارم: خسارت تأخیر تأدیه در تعهد مدیون ۱۲۶
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۲۶
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۲۷
- بند سوم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۲۷
- گفتار پنجم: خسارت تأخیر تأدیه و امتناع مدیون از پرداخت ۱۲۹
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۲۹
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۳۰
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۳۰
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۳۱
- بند پنجم: جایگاه بحث در حقوق فرانسه ۱۳۳
- مبحث سوم: خسارت تأخیر تأدیه با در نظر گرفتن نوع دین ۱۳۴
- گفتار نخست: خسارت تأخیر تأدیه و پول خارجی (ارز) ۱۳۵
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۳۵

- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۳۵
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۴۰
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۴۱
- گفتار دوم: خسارت تأخیر تأدیه بر خسارت ۱۴۵
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۴۵
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۴۶
- الف - ممنوعیت دریافت خسارت تأخیر تأدیه از خسارت ۱۴۶
- ب - عدم ممنوعیت دریافت خسارت تأخیر تأدیه از خسارت ۱۴۹
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۵۳
- بند چهارم: مایسه موضوع با حقوق فرانسه ۱۵۴
- بند پنجم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۵۷
- گفتار سوم: خسارت تأخیر تأدیه و دیه ۱۶۳
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۶۳
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۶۴
- الف - رجوع شرکتهای سمسور به خسار حادثه پس از پرداخت دیه
به زیان دیده ۱۶۴
- ب - رجوع مستقیم زیان دیده به سمسور پرداخت جهت دریافت اصل
دیه و خسارت تأخیر در تأدیه آن ۱۶۶
- بند سوم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۷۰
- بند چهارم: بررسی حقوق فرانسه ۱۷۱
- گفتار چهارم: خسارت تأخیر تأدیه و وجه التزام ۱۷۲
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۷۲
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۷۲
- الف - تعیین وجه التزام در تعهدات پولی ۱۷۲
- ب - مطالبه همزمان وجه التزام توافق شده و خسارت تأخیر تأدیه ۱۷۵
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۱۷۷
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۷۷
- بند پنجم: موضع حقوق فرانسه ۱۸۱

- مبحث چهارم: شرایط مطالبه خسارت تأخیر تأدیه ۱۸۵
- گفتار نخست: مطالبه دین ۱۸۵
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۸۵
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۸۵
- بند سوم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۱۸۷
- بند چهارم: جایگاه مسئله در حقوق فرانسه ۱۸۹
- گفتار دوم: مسلم و محقق بودن دین مورد مطالبه ۱۹۴
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۱۹۴
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۱۹۶
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۲۱۰
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۲۱۱
- بند پنجم: جایگاه مسئله در حقوق فرانسه ۲۱۳
- گفتار سوم: تغییر فاش قیمت سالانه ۲۱۷
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۲۱۷
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۲۱۷
- بند سوم: موضع حقوق دانان ۲۱۹
- بند چهارم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۲۲۰
- مبحث پنجم: خسارت تأخیر تأدیه و سایر موازین مطالبه خسارت ۲۲۱
- گفتار نخست: خسارت تأخیر تأدیه و قواعد عمومی مطالبه خسارت از جمله مواد ۲۲۱، ۲۲۶ و ۲۲۸ قانون مدنی ۲۲۱
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۲۲۱
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۲۲۲
- بند سوم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۲۲۴
- بند چهارم: جایگاه مسئله در حقوق فرانسه ۲۳۰
- گفتار دوم: خسارات تأخیر تأدیه و دیون دارای سررسید پیش از سال ۱۳۷۹ ۲۳۱
- بند نخست: مقدمه و طرح مسئله ۲۳۱
- بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی ۲۳۱
- بند سوم: نقد و تحلیل رویه قضایی ۲۳۳

۲۳۵	گفتار سوم: مبادی احتساب خسارت تأخیر تأدیه
۲۳۵	بند نخست: مقدمه و بیان مسئله
۲۳۶	بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی
۲۳۶	الف - اسناد پرداخت
۲۵۶	ب - سایر اسناد
۲۷۰	گفتار چهارم: انتهای زمان محاسبه خسارت تأخیر تأدیه
۲۷۰	بند نخست: مقدمه و طرح مسئله
۲۷۱	بند دوم: جایگاه مسئله در رویه قضایی
۲۷۱	بند سوم: نقد و تحلیل رویه قضایی
۲۷۳	فصل سو: نتایج و دستاوردهای اساسی تحقیق
۲۹۷	منابع و مأخذ

«این اثر مصوب جلسه مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۱۰ شورای پژوهشی پژوهشگاه قوه قضائیه است.»

پیشگفتار

عوامل متعددی سبب ایجاد برداشتی جدید از پول در ساختار اقتصادی کشورها در دهه های اخیر گردید که با برداشتی که در روزگاران پیشین از پول می شد متفاوت است. برداشت جدید از پول، دیگر ارتباطی میان پول با ارزش معینی بسان طلا و جردندانه حال آنکه در برداشتی که در اعصار پیشین از پول داشتند، میان پول با ارزش معینی بسان طلا ارتباط مستقیم وجود داشت. شکستن پیوند میان پول با ارزش معین باعث شد تا پول با دیگر گونیها، تحولات و آشفتگی های اجتماعی و سیاسی ارزش متغیر و شناور بیابد. تأثیر این تحولات بر نظام اقتصادی کشورها سبب می شود تا در صورتی که برنامه ریزی های مدون اقتصادی و مدیریتی وجود نداشته باشد، ارزش پول رفته رفته رو به افول نهد. کاهش ارزش پول به معنای کاهش مهم ترین کالایی است که امروزه به عنوان مابهازاء غالب امرای معین و غیرمعین در معاملات اقتصادی شناخته می شود. همچنین کاهش ارزش پول به معنای کاهش اصلی ترین کالایی است که به عنوان دین و طلب در روابط اقتصادی و اجتماعی مردم و فعالان اقتصادی و تجاری به کار گرفته می شود. از این رو در روابط معاملاتی خاص حقیقی و حقوقی، عدم تأدیه دین یا مورد معامله در سررسید معین سبب کاهش ارزش آن بهایی است که داین و متعهدله باید وصول کند. زینانی که طلبکار و متعهدله در اثر تأدیه نادره پول به علت کاهش ارزش آن متحمل می شود در حقوق مسئولیت مدنی در نظام های حقوقی مورد توجه قرار گرفته است. این مسئله که آیا می توان جبران این خسارت را به مدیون و متعهد نهاد بر طبق مبانی تقنینی، حقوقی و قضایی هر یک از نظام های حقوقی در باب مسئولیت مدنی مورد بحث و بررسی قرار می گیرد. در نظام حقوقی، قضایی و تقنینی ایران نیز این مسئله مورد توجه قرار گرفته و هم در دکترین و اندیشه های فقهی و حقوقی تبلور یافته و هم در برخی قوانین موضوعه رسوخ یافته است. روشن است که تکرر تعاملات اقتصادی باعث پیدایش پرونده های بسیاری در محاکم با خواسته مطالبه خسارت تأخیر تأدیه شده است. از این رو نظام قضایی نیز لاجرم باید با مبانی حقوقی

روشن به رویه‌ای سامان یافته در این دسته از پرونده‌ها که از فراوانی بسیاری برخوردار است دست یابد.

پژوهشکده حقوق خصوصی پژوهشگاه قوه قضاییه با درک همین ضرورت ضمن تعریف پروژه پژوهشی با عنوان «خسارت تأخیر تأدیه در رویه قضایی با مطالعه تطبیقی حقوق فرانسه»، انجام سیر مطالعاتی و تحقیقاتی این پروژه را به آقایان دکتر اکبر میرزاآزاد جویباری، دانشیار مؤسسه آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی و دکتر علی‌اکبر خشنودی، ریاست سابق شعبه ۱۰ دیوان عالی کشور و معاون قضایی دادستان کل کشور سپرد. در این پژوهش به مبانی و ادله حقوقی موجه بودن مطالبه خسارت تأخیر تأدیه شرعاً و مطالبه این خسارت، نظریات و رویکردهای گوناگون پیرامون ماهیت حقوقی خسارت تأخیر تأدیه، چگونگی مطالبه خسارت تأخیر تأدیه و مسائل و موضوعات مرتبط با آن، مباحث حقوقی خسارت و مطالبه آن به نحو مبسوط و با مطالعه تطبیقی در نظام حسنی و قضایی فرانسه پرداخته شده است. نکته حائز اهمیت در تحقیق پیش رو آن است که به دست آمده است و با نگاهی عالمانه و محققانه به جزئیات پرونده‌های قضایی که در محاکم ایران و فرانسه با خواسته مطالبه خسارت تأخیر تأدیه مطرح شده است پرداخته شده و تلاش شده تا با طرح و تحلیل و نقد مسائل و موضوعات مندرج در این پرونده‌ها رویه قضایی منقح و مبین گردد. تحقیق پیش رو نه تنها رویه قضایی موجود در نظام قضایی ایران و قضایی ایران و فرانسه را مورد تنقیح و تطورات آن را مورد ارزیابی دقیق قرار داده است، بلکه با تحلیل و نقد این رویه زمینه شکل‌گیری رویه صحیح در نظام قضایی را هموار کرده است. پژوهشکده حقوق خصوصی پژوهشگاه قوه قضاییه بر خود فرض می‌داند که از زحمات و تلاش‌های مؤلفان محترم این اثر قویم پژوهشی تقدیر نماید.

پژوهشگاه قوه قضاییه